

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 29 mars 1938 kl. 9 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 110 i första kammaren av herr *Gärde* och nr 202 i andra kammaren av herr *Bergvall m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av och sättet att bereda representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen jämte därmed sammanhängande spörsmål samt om de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

I fråga om de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse för desamma icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av arbetsdomstolens ordförande, varjämte utskottet lämnat de anställdas centralorganisation (Daco), landsorganisationen i Sverige och svenska arbetsgivareföreningen tillfälle att yttra sig i ärendet. Yttranden hava inkommit och finnas såsom bilagor A—D fogade vid detta utlåtande. Utskottet får hänvisa till yttrandenas innehåll.

Till ledning vid bedömandet av de i motionerna behandlade frågorna anser sig utskottet böra lämna följande redogörelse.

Enligt 2 § i *lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol* skall denna domstol, vilken har att avgöra mål rörande kollektivavtal samt vissa andra tvister, bestå av ordförande och sex ledamöter.

I 3 § föreskrives, att ordföranden och två ledamöter skola förordnas av Konungen för viss tid bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken skall förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. Den andre ledamöten skall äga särskild insikt och erfarenhet i arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. För vardera ledamo-

ten skall Konungen förordna två ersättare, som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

Beträffande arbetsdomstolens övriga fyra ledamöter föreskrives i 4 §, att de skola förordnas av Konungen för två år i sänder, två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen. För vardera sidan skola enligt samma regler förordnas fyra ersättare. Förslag skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan.

Enligt 10 § är arbetsdomstolen domför med ordförande och fyra ledamöter. Av ledamöter, som avses i 4 §, skola lika många närvara för vardera sidan.

Slutligen må nämnas, att, om ledamot vid något rättegångstillfälle skulle utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra och ersättare ej kan tillkallas, ordföranden enligt 7 § äger kalla annan lämplig person i stället.

Frågan om arbetsdomstolens sammansättning har under förarbetena till 1928 års lagstiftning varit föremål för synnerlig uppmärksamhet. Att vissa ledamöter av arbetsdomstolen skulle tillsättas efter förslag av föreningar av arbetsgivare och arbetare förutsattes allmänt. Däremot voro meningarna delade, vem förslagsrätt i dylikt hänseende skulle tillkomma.

Enligt *det för 1910 års riksdag* (proposition nr 96) *framlagda förslaget* till lagstiftning om kollektivavtal och om arbetsdomstol m. m. skulle rätt att föreslå ledamot i arbetsdomstolen tillkomma arbetsgivarförening, som omfattade minst 100 arbetsgivare, samt fackförening, fackförbund eller annan dylik förening av arbetare, som omfattade minst 5 000 arbetare.

I två inom andra kammaren väckta motioner gjordes gällande, att förslagsrätt borde tillkomma allenast huvudorganisationerna å ömse sidor. För uppnående härav föreslogs i den ena motionen, att beträffande arbetarorganisationer förslagsrätten borde begränsas till sådana, som räknade minst 15 000 arbetare.

I en inom andra kammaren väckt motion förordnades ett system med rörliga bisittare i arbetsdomstolen. Dessa skulle till visst antal utses efter förslag, avgivna av de större organisationerna på vardera sidan, och av de sålunda utsedda skulle såsom bisittare vid avdömande av tvist rörande kollektivavtal, slutet av en viss organisation, tillkallas de, som utsetts efter förslag av nämnda organisation. Alternativt föreslogs, i syfte att bereda möjlighet till bättre proportionell fördelning av platserna mellan olika organisationer, att för vardera sidan skulle utses tre, av vilka en vid varje session skulle utträda efter lottning eller i enlighet med förut uppgjord ordning.

Särskilda utskottet, som behandlade propositionen, framhöll såsom uppenbart, att Kungl. Maj:t vid bisittarnas utväljande måste taga största hänsyn därtill, att de utsedda komme att representera åskådningarna hos majoriteten på vardera sidan, och att alltså de mindre föreningarna i realiteten,

därest de skulle avgiva särskilda förslag, näppeligen kunde komma att utöva något egentligt inflytande på domstolens sammansättning. Att tydligt fastslå berörda princip genom valet av den siffra för medlemmarnas antal, som skulle vara avgörande, läte sig med hänsyn till möjligheten av omkastningar i de bestående förhållandena knappast göra. En antydan därom i själva lagen kunde dock enligt utskottets mening måhända givas genom att bestämma minimiantalet av medlemmar för arbetarförening till 10 000 i stället för 5 000.

Systemet med rörliga bisittare syntes knappast, enligt särskilda utskottets uppfattning, vara det lämpligaste. En var av bisittarna skulle i allt för ringa grad bliva i tillfälle att förvärva den erfarenhet och vana, som för domarvärvets rätta fullgörande vore av väsentlig betydelse. Även med berörda system skulle den speciella sakkunskapen för varje särskilt mål icke kunna ernås. Därjämte borde bemärkas, att bisittare, utsedda på det angivna sättet, komme att mera representera vissa *intressen* än de fasta bisittarna. Men vad man ville vinna med ifrågavarande bisittare vore att tillföra domstolen representanter icke för *intressen* utan för sakkunskap och olika rättsåskådningar. Beträffande åtgärder för att betrygga förtroendet för domstolen genom en bättre fördelning av platserna mellan de olika organisationer, som kunde finnas på vardera sidan, syntes med hänsyn till det stora antalet, särskilt på arbetarsidan, av fristående sådana föga vara vunnet genom vare sig den ena eller den andra av de i motionen ifrågasatta anordningarna.

Fem ledamöter av utskottet framhöllo i reservation, att det av utskottet föreslagna minimiantalet medlemmar i förslagsberättigad arbetarförening vore för lågt, och att utskottets motivering närmast talade för en högre medlemssiffra. För sin del ansågo reservanterna, att siffran borde bestämmas till 30 000. Två andra ledamöter av utskottet ansågo, att antalet borde fixeras på sådant sätt, att förslagsrätt tilldelades endast landsorganisationen. Detta mål skulle enligt nämnda reservanternas mening ernås genom att bestämma medlemssiffran hos förslagsgivande arbetarorganisation till 50 000.

Frågan om lagstiftning förföll emellertid vid denna riksdag.

I det för 1911 års riksdag (proposition nr 43) framlagda förslaget till lagstiftning om kollektivavtal och om arbetsdomstol m. m. upptogs den av särskilda utskottet förordade bestämmelsen, att förslagsrätt skulle tillkomma på arbetsgivarsidan förening omfattande minst 100 arbetsgivare och på arbetarsidan förening med minst 10 000 medlemmar.

Vid riksdagen föreslogs i tre motioner, att rättigheten att avgiva förslag å arbetarsidan borde begränsas till förening, som omfattade minst 50 000 arbetare.

Särskilda utskottet, som behandlade propositionen, framhöll, att visserligen vore det tydligt, att Kungl. Maj:t vid bisittarnas utväljande med nöd-

vändighet måste taga största hänsyn till majoritetens åsikter, så att de mindre föreningarna icke i allmänhet skulle komma att i realiteten utöva något egentligt inflytande på domstolens sammansättning. Men det borde icke förbises, att det med upptagande i lagen av det ifrågasatta högre talet skulle kunna på grund av minskad centralisation eller eljest inträffa, att ingen förening vore tillräckligt stor för att fylla betingelserna för förslagsrätt. Även en annan omständighet syntes böra beaktas. Möjligheten för flera föreningar att uppställa förslag å bisittare i domstolen måste anses för den förening, som enligt sakens natur på grund av sin storlek borde främst vinna gehör för sin genom förslaget uttryckta mening, innebära en maning att med omsorg tillse, att förslaget omfattade personer, vilka vore i alla avseenden för uppdraget fullt lämpliga. Bestämmelsen borde med hänsyn till det anförda bibehållas oförändrad.

Frågan om lagstiftning förföll emellertid även vid 1911 års riksdag.

I proposition nr 39 till 1928 års riksdag med förslag till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstol framlades det förslag rörande arbetsdomstolens sammansättning, som sedermera genom 1928 års lagstiftning upphöjdes till lag, vilken, såvitt angår de efter förslag förordnade ledamöterna, därefter icke blivit ändrad. I nämnda proposition yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Pettersson, i förevarande ämne i anslutning till vissa i propositionen redovisade framställningar bland annat:

De framställda ändringsförslagen åsyfta att i arbetsdomstolen bereda plats för representanter för sådana arbetsgivare, som icke kunna anses företrädas av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd. Ett tillgodoseende av detta önskemål torde ej kunna ske på annat sätt än att rätt att föreslå ledamöter tillerkännes arbetsgivaranslutningar, som nått en viss storlek. Storleken kan därvid bestämmas med hänsyn till antingen antalet medlemmar i sammanslutningen eller antalet arbetare, som sysselsätts av medlemmarna, eller med beaktande av båda dessa beräkningsgrunder. Därest dylika bestämmelser införas för arbetsgivar sidan, torde likartade föreskrifter böra gälla för arbetarsidan. Fördelen av en dylik anordning, vilken skulle betyda en återgång till de äldre förslagen, skulle i första hand vara, att förslagsrätten icke bleve på samma sätt beroende av ändringar i organisationsförhållandena. Även om förtroenderådet eller landsorganisationen skulle försvinna eller upphöra att företräda flertalet av landets organiserade arbetsgivare och arbetare, skulle dock förslag kunna erhållas å personer, som representerade båda sidorna. Den ifrågasatta anordningen skulle även medföra, att förslag erhöles på ett stort antal personer, och att bland ledamöterna eller åtminstone bland suppleanterna kunde insättas personer, som representerade olika intressen. Måhända skulle även en sådan anordning innebära en sporre för organisationerna att vid avgivande av förslag söka finna de mest lämpliga personerna. Emellertid anser jag mig icke böra föreslå en dylik anordning. Densamma skulle förmodligen komma att bliva av ringa praktiskt värde. Därest förslag avgåves av huvudorganisationerna å ömse sidor, komme Kungl. Maj:ts valrätt praktiskt taget att bliva begränsad till de personer, som föreslogos av nämnda organisationer. Även om bland supplean-

terna skulle kunna insättas någon, som föreslagits av annan sammanslutning, torde detta komma att sakna betydelse, då domstolens sammansättning såvitt möjligt bör hållas konstant och de ordinarie ledamöterna därför i regel böra tjänstgöra. Svårighet möter även, då det gäller att bestämma vilket medlems- eller arbetarantal, som skall medföra rätt att avgiva förslag. Därest förslagsrätt å arbetsgivarsidan tillades exempelvis förening, som hade minst tvåhundra medlemmar eller vars medlemmar sysselsatte minst tiotusen arbetare, skulle dylik rätt tillkomma bland andra svenska frisörföreningen, trots att dess medlemmar enligt uppgifterna för år 1925 sysselsätta endast ettusen arbetare liksom även Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, ehuru densamma enligt nämnda uppgifter har blott tjugu medlemmar. Osäkert är även, huruvida förslagsrätt skulle tillkomma svenska städernas förhandlingsorganisation, vilken intager en i viss mån annan ställning än andra arbetsgivarsammanslutningar. Skulle å arbetarsidan förslagsrätt tilläggas exempelvis förening med minst tiotusen arbetare, skulle sådan rätt enligt 1925 års siffror tillkomma förutom landsorganisationen och elva till densamma anslutna förbund allenast en utom landsorganisationen stående sammanslutning, svenska textilarbetareförbundet. Det viktigaste skälet mot den ifrågasatta anordningen är emellertid, att densamma synes utgå från den uppfattningen, att parterna skola erhålla ett slags intresserepresentation i domstolen. Detta är ingalunda avsikten. De efter förslag utsedda domstolsledamöterna skola företräda de å ömse sidor rådande åskådningarna i arbets- och avtalsfrågor men däremot icke tjänstgöra såsom talesmän för de i varje tvist deltagande parterna. Med hänsyn härtill synes det lämpligast, att förslagsrätt tillerkännes endast de å ömse sidor befintliga huvudorganisationerna.

Rörande systemet med rörliga bisittare anförde departementschefen:

Såsom jag tidigare framhållit, är det av vikt, att i arbetsdomstolen beredes plats för erforderlig sakkunskap. Med hänsyn härtill kunde det måhända synas tilltalande att låta någon eller några av bisittarna växla allt efter målens beskaffenhet. Härigenom skulle man i varje mål kunna erhålla representanter för det verksamhetsområde, å vilket tvisten rör sig. Emellertid synes mig nämnda förslag förenat med så allvarliga olägenheter, att det icke kan tillstyrkas. Till en början bör erinras, att den sakkunskap man i främsta rummet vill finna företrädd inom domstolen är kunskap och erfarenhet rörande avtals- och arbetsförhållanden i allmänhet. Däremot är det mindre nödvändigt att inom domstolen hava tillgång till sakkunskap rörande de särskilda tekniska förhållandena inom det fack, som beröres av tvisten. Känedom härom kan domstolen i regel skaffa sig genom hörande av vittnen eller sakkunniga. Tydligt är också, att dylika speciellt sakkunniga personer ofta hava svårt att bortse från sina rena fackintressen och att opartiskt bedöma en uppkommen tvist inom sitt verksamhetsområde. Det synes mig även olämpligt att genom sättet för ledamöternas utväljande giva stöd åt den uppfattningen, att desamma skulle tjänstgöra såsom representanter för de tvistande parterna. Mot den föreslagna anordningen talar vidare, att densamma erbjuder åtskilliga tekniska svårigheter. Den kan icke — särskilt om det skulle ankomma på parterna att avgöra, vilka personer i varje mål skulle hava säte i rätten — genomföras utan ett invecklat system av bestämmelser. Den skulle vidare medföra ökade kostnader och i viss grad försvåra domstolens verksamhet. Det oaktat skulle garanti icke vinnas, att den spe-

ciella sakkunskapen städse bleve företrädd inför domstolen. Det avgörande skälet mot den ifrågasatta anordningen är emellertid, att densamma skulle förhindra nödig kontinuitet i domstolens arbete. För en domstol av den art, varom här är fråga, är det av särskild vikt, att domstolens sammansättning, såvitt möjligt, bibehålles oförändrad. På detta område, där rättsuppfattningen ännu icke vunnit stadga, kommer utvecklingen att i hög grad bliva beroende av domstolens avgöranden. Det är därför nödvändigt, att domstolen i sin rättstillämpning fullföljer en gång antagna principer, och detta torde försvåras, därest domstolens ledamöter växla i så gott som varje mål.

Riksdagen lämnade förslaget om arbetsdomstolens sammansättning utan erinran.

Enligt 29 § i *lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt* skola mål, som avse tillämpning av lagen, med visst undantag upp- tagas och avgöras av arbetsdomstolen. Till närmare belysning av detta stadgande vill utskottet i korthet erinra om vissa andra bestämmelser i lagen. Denna äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbets- tagare, dock icke beträffande sådana arbetstagare i statens eller kom- munernas tjänst, som äro underkastade ämbetsmannansvar (1 §). Enligt lagen skall föreningsrätten lämnas okränk (3 §). Med förhandlingsrätt för- står rätt att påkalla förhandling rörande reglering av anställningsvillkoren ävensom rörande förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Förhandlingsrätt tillkommer å ena sidan arbetsgivaren eller förening av arbetsgivare, vari han är medlem, samt å andra sidan förening av arbets- tagare, vari de ifrågavarande arbetstagarna äro medlemmar (4 § första stycket). Förhandlingsrätt för en part medför skyldighet för andra parten att träda i förhandling. Nämda skyldighet innebär åliggande att, själv eller genom ombud, inställa sig vid förhandlingssammanträde samt att, där så erfordras, med angivande av skäl framlägga förslag till lösning av fråga, varom förhandling påkallats (4 § andra stycket). Huvudorganisation av arbetstagare äger genom anmälan hos socialstyrelsen påkalla tillämpning av vissa särskilda regler om förhandlingsrättens utövande. Dylig anmälan skall göras av organisationens styrelse och innefatta förklaring, att organisa- tionen underkastar sig i 16 § angiven fredsforpliktelse (8 §). Envar, som vidtagit åtgärd, vilken enligt 3 § (kränkning av föreningsrätten) eller 16 § första stycket (förbud mot stridsåtgärd i visst fall) ej må äga rum, är pliktig att ersätta skada, som kommit av förfarandet (20 §). Om de, som äga före- träda förening, å föreningens vägnar behörigen besluta åtgärd, vilken enligt 3 § eller 16 § första stycket ej må äga rum, är föreningen pliktig ersätta därav föranledd skada (21 §). Försummar part att hörsamma kallelse eller anmaning enligt 12 § första och andra styckena (kallelse av opartisk ord- förande att sammankomma eller anmaning av honom att framlägga förslag till förhandlingsfrågans lösning) må ordföranden på hemställen av andra parten anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen, och äger arbetsdomstolen

att genom vite tillhålla parten att fullgöra sitt åliggande ävensom på anmälan av ordföranden utdöma vitet.

I detta sammanhang må även erinras om 6 § i *lagen den 28 maj 1920 om medling i arbetstvister*, vari stadgas, att om någon av de tvistande parterna vid förhandling, som anordnats av förlikningsman, försummar att fullgöra vad enligt 4 § andra stycket *lagen om förenings- och förhandlingsrätt* åligger honom, må förlikningsmannen på hemställan av andra parten anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen, som har rätt att genom vite tillhålla parten att fullgöra sitt åliggande ävensom på anmälan av förlikningsmannen utdöma vitet.

Vid sin granskning av förslaget till lag om förenings- och förhandlingsrätt anförde lagrådet bl. a.:

Av synnerlig betydelse är frågan om den ordning, som skall gälla för prövning av mål rörande tillämpningen av den lagstiftning, som nu föreslås. Till den under utredningen ganska enstämmigt uttalade uppfattningen att denna prövning åtminstone i allmänhet lämpligen bör anförtros åt arbetsdomstolen vill lagrådet ansluta sig. Ett ändamålsenligt ordnande av denna angelägenhet erbjuder dock organisatoriska svårigheter. Departementschefen har ansett hinder ej möta för att arbetsdomstolen med nuvarande sammansättning handlägger jämväl mål om föreningsrätt enligt den nu föreslagna *lagen*, och han har icke berört samma spörsmål i avseende å den befogenhet att avgöra även vissa frågor rörande förhandlingsrätten, vilken jämlikt föreliggande förslag till ändring i *lagen om medling i arbetstvister* skall tillkomma arbetsdomstolen. Denna ståndpunkt, som torde överensstämma med förevarande förslags allmänna tendens att även i fråga om privatanställda låta lagstiftningens innehåll följa de för kollektivavtal gällande reglerna, kan lagrådet icke biträda. Såväl från principiella som från praktiska utgångspunkter synes det vara uteslutet, att den representation för intressegrupper, vilken tillkommit för arbetsdomstolens handläggning av nuvarande mål om kollektivavtal, kan i allt få vara densamma vid behandling av frågor, vilka i och med att de avse de privatanställdas rättsställning uppenbarligen beröra intressen av ofta väsentligen annat slag. I detta viktiga avseende föreligger icke något förslag eller ens någon utredning, och även i denna omständighet finner lagrådet ett hinder för att till genomförande förorda de remitterade förslagen.

I proposition nr 240 till 1936 års riksdag med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt yttrade *föredragande departementschefen*, statsrådet Möller, i anledning av vad lagrådet sålunda anförde:

Den av lagrådet berörda frågan om ändring i arbetsdomstolens sammansättning synes i och för sig värd beaktande. Emellertid har arbetsdomstolen redan för närvarande att handlägga mål berörande intressegrupper, som icke äro representerade i arbetsdomstolen, och de nya mål, som nu skulle förläggas dit, torde åtminstone till en början knappast kunna förväntas bli särskilt talrika eller krävande till sin beskaffenhet. Det synes mig därför icke erforderligt att uppskjuta den nu föreslagna lagstiftningen i avbidan på lösningen av frågan om arbetsdomstolens sammansättning, vilken givetvis kräver en närmare utredning. Snarare torde det vara en fördel att vid

en sådan utredning kunna taga hänsyn till någon tids erfarenhet rörande tillämpningen av bestämmelserna om förenings- och förhandlingsrätt.

I likalydande motioner I: 428 av herr Hamrin m. fl. och II: 820 av herr Andersson i Rasjön m. fl. hemställdes bl. a. dels om sådan ändring i 10 § lagen om arbetsdomstol, att arbetsdomstolen skulle i mål, som ej rörde kollektivavtal, vara domför med ordförande och två ledamöter, varvid ledamot, som avsåges i 4 §, ej skulle få deltaga i handläggning av sådant mål, dels ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag angående ändring av arbetsdomstolens sammansättning vid handläggning av mål rörande privatanställda och andra utanför landsorganisationen stående arbetstagare.

I likalydande motioner I: 429 av herr Bagge m. fl. och II: 823 av herr Skoglund m. fl. föreslogs, att i lagen om förenings- och förhandlingsrätt skulle upptagas en bestämmelse av innehåll, att Kungl. Maj:t för behandlingen av sådana mål, som skulle upptagas och avgöras av arbetsdomstolen, skulle utöver de ledamöter jämte ersättare, som förordnades enligt lagen om arbetsdomstol, för en tid av två år i sänder utse två ledamöter med särskild insikt i industri och handel, två ledamöter med särskild insikt i jordbruk samt fyra ledamöter, som kunde anses företräda olika grupper av arbetstagare, jämte ersättare för dem. I mål som avsåge tillämpningen av lagen om förenings- och förhandlingsrätt skulle domstolen vara domför med ordförande och fyra ledamöter. Bland ledamöter och ersättare, som företrädde särskilda intressen, skulle ordföranden tillkalla dem som i det särskilda fallet ägde största sakkunskap, därvid dock skulle iakttagas, att motsatta intressen om möjligt bleve i lika mån företrädda.

Andra lagutskottet, som behandlade propositionen, anslöt sig i sitt utlåtande nr 58 till den uppfattningen, att mål, som avsåge tillämpningen av lagen, borde upptagas och avgöras av arbetsdomstolen. Utskottet ansåg emellertid, att tillräcklig utredning icke föreläge för att utskottet skulle kunna föreslå någon ändring av denna domstols sammansättning för behandlingen av sådana mål. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följde arbetsdomstolens verksamhet samt, om anledning därtill visade sig föreligga, toge under övervägande, huruvida domstolen genom ändrad sammansättning vid behandling av mål på förevarande rättsområde borde göras mera representativ för de intressen, som i fråga om dessa mål gjorde sig särskilt gällande.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande i denna del.

I proposition nr 31 till 1935 års riksdag med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder föreslogs, att mål, som avsåge tillämpning av lagen, skulle upptagas och avgöras av en för hela riket gemensam domstol, benämnd *domstolen för ekonomiska stridsåtgärder*. Domstolen skulle bestå av ordförande och åtta ledamöter, vilka skulle förordnas av Konungen för

viss tid. Ordföranden och en ledamot, vilken skulle förordnas att vara vice ordförande, skulle vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. En ledamot skulle äga särskild insikt och erfarenhet i såväl arbetsförhållanden som ekonomiska förhållanden i allmänhet. Bland övriga ledamöter skulle finnas företrädare för de viktigaste närings- eller yrkesintressen, som berördes av lagen. Domstolen skulle vara domför med ordförande och fyra ledamöter. Bland ledamöter och ersättare, som företrädde särskilda intressen, skulle ordföranden tillkalla dem som i det särskilda fallet ägde största sakkunskap, därvid skulle iakttagas, att motsatta intressen om möjligt bleve i lika mån företrädda.

I motioner (I: 283 och II: 489) föreslogs, att arbetsdomstolen skulle i stället upptaga och avgöra ifrågavarande mål, varvid domstolen skulle få en i viss mån ändrad sammansättning.

Andra lagutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande (nr 29) Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Propositionen blev emellertid av riksdagen avslagen.

Arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda har i sitt den 31 december 1937 avgivna betänkande med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln och butikstängningslag (stat. off. utr. 1937:55) lämnat vissa uppgifter om organisationsväsendet på det område, utredningsarbetet avsåg. Uppgifterna ha inhämtats från resp. organisationer i december 1937.

Arbetstidsutredningen anför i detta ämne bl. a.:

Bland arbetsgivarsammanslutningarna må i främsta rummet nämnas Svenska arbetsgivareföreningen (bortåt 5 000 delägare), som särskilt företräder industrien gentemot kroppsarbetarna, — — — — —

Vad handeln beträffar, må såsom den enda utpräglade och generella arbetsgivareföreningen nämnas den 1936 tillkomna Köpmännens garantiförening med ungefär 1 200 delägare, som inneha omkring 2 500 affärer och sysselsätta ungefär 12 000 anställda över 18 år.

Den största köpmannasammanslutningen på detaljhandeln område är dock Sveriges köpmannaförbund, till vilken föreningar med sammanlagt bortåt 16 000 medlemmar äro anslutna. Inom detaljhandeln finnas även åtskilliga andra kommersiella sammanslutningar av mer branschbetonad eller lokal karaktär. För partihandeln är den ledande organisationen Sveriges grossistförbund (cirka 550 medlemmar).

Inom handeln äro två personalorganisationer särskilt framträdande. Den största är Svenska handelsarbetareförbundet med drygt 31 000 medlemmar, varav cirka 18 000 butiksbiträden och kontorsanställda (av dessa omkring 7 000 anställda i kooperativ handel). Därefter kommer Svenska handels-tjänstemannaförbundet, som 1937 uppkommit genom sammanslutning av Svenska kontoristförbundet och Svenska affärsmedhjälpareförbundet. Detta förbund har omkring 9 000 medlemmar, övervägande kontorsanställda. Såsom en rikssammanslutning av mer generell karaktär må vidare nämnas Riksförbundet för affärsanställda (ungefär 3 000 medlemmar). Ytterligare

finnas inom detaljhandeln många sammanslutningar, som dock gälla viss bransch eller viss ort.

Inom industrien företrädas de kontorsanställda och den tekniska personalen främst av Sveriges industritjänstemannaförbund (cirka 11 000 medlemmar) och arbetsbefälet av Sveriges arbetsledareförbund (över 10 000 medlemmar).

Svenska bankmannaföreningen har över 6 000 medlemmar och är dominerande på sitt område.

Av de här berörda riksorganisationerna är Svenska handelsarbetareförbundet anslutet till Landsorganisationen i Sverige. Flertalet av de övriga tillhöra och utgöra sammanlagt den alldeles övervägande majoriteten i De anställdas centralorganisation (Daco), som räknar över 45 000 medlemmar.

I fråga om kollektivavtalens utbredning bland de arbetstagargrupper, som de sakkunnigas uppdrag gällt, anför utredningen bl. a.:

Socialstyrelsens statistik visar, att kollektivavtalet vunnit snabb utbredning inom gruppen handel och varulager under senare år. Vid utgången av 1936 gällde här ungefär 1 250 avtal, berörande nära 2 000 arbetsgivare och över 21 500 arbetstagare. — — — — —

De nu nämnda kollektivavtalen gälla dock till stor del de egentliga handelsarbetarna, för vilka kollektivavtalsformen länge varit tämligen vanlig. Men inom gruppen butiksanställda (inbegripet de tämligen fåtaliga fall, när avtalen avsett kontorsanställda) voro redan vid utgången av 1934 nära 11 500 arbetstagare berörda av kollektivavtal; motsvarande siffra för 1936 är cirka 12 500.

Svenska handelsarbetareförbundet och dess avdelningar ha i alldeles övervägande grad varit avtalslutande part på arbetstagersidan. Enligt uppgift från förbundet gällde för över 12 000 av dess medlemmar inom gruppen butiksanställda (inbegripet kontorsanställda) vid utgången av 1935 kollektivavtal.

De nyssnämnda avtalen inom handeln gälla endast i ringa utsträckning kontorister (ungefär 1 300—1 400 vid utgången av 1936), och även för de kontorsanställda utanför handeln har kollektivavtalet i allmänhet liten utbredning. Undantag utgör kontorspersonalen vid de enskilda järnvägarna (avtal för omkring 3 000 anställda vid slutet av 1936) och i viss mån fackförenings-expeditioner och andra byråer (ungefär 300). Kollektivavtal finns vidare för vissa försäkringstjänstemän, men det gäller här endast i ringa utsträckning kontorsanställda.

I *nu förevarande motioner* har lämnats en kortfattad historisk redogörelse för frågan om arbetsdomstolens sammansättning. I motionerna anföres därutöver bland annat:

Enligt 4 § av 1928 års lag om arbetsdomstolen ingå i denna domstol fyra ledamöter utsedda på förslag av arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd respektive landsorganisationen. Efter 1936 års lagstiftning om förerings- och förhandlingsrätt komma frågor rörande de s. k. privatanställda eller privat tjänstemännen att i större utsträckning än förut dragas inför arbetsdomstolens prövning. Därför finnes anledning att överväga, huru-

vida en representation för de privatanställda av liknande typ som för arbetsgivare och arbetare vore befogad.

Under den långa reformdiskussion, som föregick 1928 års lagstiftning om arbetsdomstolen, utbildades en bestämd uppfattning om förutsättningarna för att bereda särskild representation åt en social grupp eller klass. Dels borde ifrågavarande grupp eller klass vara av sådan omfattning och betydelse samt hava sådana särpräglade villkor, att dess inställning icke lämpligen kan företrädas av representanter för någon mer eller mindre närstående grupp eller klass. Dels borde dithörande personer redan ha skapat en organisation av sådan storlek och auktoritet, att denna lämpligen kan anförtros uppdraget att föreslå eller utse representanter. Nu ha under det sista decenniet allmänna opinionen och statsmakterna allimer bestämt erkänt, att de s. k. privatanställda utgöra en särskild klass av stor betydelse med egenartade levnadsvillkor och en egen berättigad syn på sitt arbete. Under förarbetena till och diskussionen om 1936 års lagstiftning om förnings- och förhandlingsrätt kom detta förhållande till sitt hittills tydligaste uttryck.

Efter mitt sätt att se torde nu tillräcklig tid ha förflutit för att samla den erfarenhet, som enligt departementschefens mening år 1936 borde föregå en utredning av frågan. Det synes icke föreligga något behov att skissera denna utrednings föremål närmare än som redan skett genom de uttalanden 1927—1928 och 1936, vilka ovan i korthet refererats. Emellertid torde det vara anledning att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid det faktum, att flera institutioner än arbetsdomstolen innehålla representanter för intressegrupper. Såsom exempel kunna nämnas försäkringsrådet, arbetsrådet och sociala rådet. En blivande utredning torde även böra omfatta lämpligheten av att i dylika fall bereda representation åt privatanställda. I enlighet med departementschefens uttalande 1936 synes det också finnas anledning att undersöka, huruvida möjligen andra intresseorganisationer än de privatanställdas nu eller i framtiden böra beredas rum i arbetsdomstolen och andra institutioner med liknande sammansättningsgrund.

I anledning av de i motionerna gjorda uttalandena om arbetsrådet och försäkringsrådet vill utskottet i korthet redogöra för dessa organs sammansättning.

Enligt 9 § i *lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning* skall arbetsrådet bestå av minst sju ledamöter, vilka utses av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50 000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50 000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, skall förordnande ändock av Konungen meddelas.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne.

Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare närvara.

Enligt 9 § *lantarbetstidslagen den 26 juni 1936* skall arbetsrådet ha en i viss mån ändrad sammansättning vid handläggning av ärenden som avses i denna lag. Konungen skall nämligen för tjänstgöring i arbetsrådet för viss tid utse två med jordbruksförhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av de sålunda utsedda ledamöterna skola i enahanda ordning utses minst två suppleanter, av vilka en bör vara förtrogen med förhållandena inom trädgårdsskötseln.

Från den allmänna arbetstidslagens tillämpning har undantagits bl. a. arbete, som åligger biträde i handelsbod. Såsom arbetare skall ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person samt ej heller kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

I detta sammanhang bör nämnas, att *arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda* i sitt förslag till arbetstidslag för detaljhandeln i 10 § upptagit en bestämmelse, att Konungen skall för tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärenden, som avses i lagen, utse två med detaljhandelns förhållanden förtrogna ledamöter, av vilka den ene skall väljas bland personer, som kunna anses företräda arbetsgivarna, och den andre bland personer, som kunna anses representera arbetstagarna inom detaljhandeln. För var och en av dessa ledamöter skola minst två suppleanter utses, förtrogna med förhållandena inom detaljhandel eller annan verksamhet, som avses i lagen.

I motiveringen till detta stadgande framhålla de sakkunniga, att det säkerligen skulle vara en fördel, om det vid behandlingen av frågor enligt den föreslagna lagen i arbetsrådet funnes direkta representanter för detaljhandlarna och de hos dem anställda, då de direkt berörda parterna skulle känna detta

som en trygghet. Inom detaljhandeln finnes ett flertal riksorganisationer bland de anställda, och sammanlagt vore de organiserade blott en minoritet bland arbetstagarna. Även på arbetsgivaresidan torde gälla, att det icke finnes någon organisation, som ensam omslöte flertalet företag, ehuru organisationsväsendet vore mera utbrett än bland arbetstagarna. De sakkunniga hade därför icke funnit lämpligt att begränsa valet till vissa av organisationerna föreslagna personer. En annan sak vore, att det dock kunde befinnas lämpligt att låta de större organisationerna inkomma med förslag, innan valet ägde rum.

Enligt lagen den 29 juni 1917 om försäkringsrådet skall detta råd bestå av minst sju ledamöter. Två av dessa skola representera arbetsgivarna och två arbetarna. Dessa ledamöter jämte tre suppleanter för en var av dem förordnas av Konungen för två år i sänder efter förslag, som avgivas på sätt nedan närmare anges.

Övriga ledamöter, av vilka en skall vara rådets chef, utnämnas omedelbart av Konungen. Minst två av dem skola vara lagkunniga män.

Förslag till ledamöter och suppleanter, som skola representera arbetsgivarna, må avgivas av förening av arbetsgivare med minst 100 medlemmar och förslag till ledamöter och suppleanter, som skola representera arbetarna, av förening av arbetare med minst 10 000 medlemmar. Därjämte må förslag till representanter för arbetsgivarna eller för arbetarna avgivas av det eller de landsting, som Konungen bestämmer, ävensom av korporation eller förening, vilken Konungen, efter därom av försäkringsrådet gjord framställning, finner böra tillerkännas rätt att avgiva sådant förslag.

Ärenden, som enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete skola behandlas av försäkringsrådet, prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra ledamöter, om de äro ense om beslutet. Av dessa ledamöter skall en vara representant för arbetsgivarna och en för arbetarna. I behandling av viktigare ärende enligt olycksfallsförsäkringslagen eller av ärende av allmän betydelse skola minst sju ledamöter delta, av vilka två skola vara representanter för arbetsgivarna och två för arbetarna.

I anledning av det i motionerna fällda yttrandet om det sociala rådet får utskottet erinra därom, att detta råd enligt en *kungl. kungörelse den 31 december 1912* haft till uppgift att avgiva yttrandet och förslag i ärenden, som av socialstyrelsen hänskjutits till dess prövning, ävensom att i övrigt tillhandagå styrelsen med upplysningar och praktiska uppslag. Genom en *kungl. kungörelse den 23 december 1937* bar emellertid förordnats, att 1912 års kungörelse skall upphöra att gälla med utgången av 1937. Det sociala rådet existerar följaktligen icke längre.

Såsom framgår av utskottets ovan lämnade redogörelse har frågan om *Utskottet*. arbetsdomstolens sammansättning varit föremål för synnerlig uppmärksam-

het under förarbetena till 1928 års lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstol.

Frågan fick förnyad aktualitet i samband med 1936 års lagstiftning om förenings- och förhandlingsrätt. Vid granskning av förslag i detta ämne uttalade lagrådet, att det såväl från principiella som från praktiska utgångspunkter syntes vara uteslutet, att den representation för intressegrupper, vilken tillkommit för arbetsdomstolens handläggning av nuvarande mål om kollektivavtal, kunde i allt få vara densamma vid behandlingen av frågor, vilka i och med att de avsåge de privatanställdas rättsställning uppenbarligen berörde intressen av ofta väsentligen annat slag. I anledning av detta yttrande framhöll föredragande departementschefen, att den av lagrådet berörda frågan om ändring i arbetsdomstolens sammansättning syntes i och för sig värd beaktande men att det icke syntes erforderligt att uppskjuta den föreslagna lagstiftningen i avbidan på lösningen av frågan om arbetsdomstolens sammansättning, vilken enligt departementschefens mening givetvis krävde en närmare utredning. Andra lagutskottet uttalade i sitt utlåtande över propositionen att tillräcklig utredning icke föreläge för att utskottet skulle kunna föreslå någon ändring av arbetsdomstolens sammansättning för behandlingen av mål enligt den nya lagen. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följde arbetsdomstolens verksamhet samt, om anledning därtill visade sig föreligga, toge under övervägande, huruvida domstolen genom ändrad sammansättning vid behandling av mål på förevarande rättsområde borde göras mera representativ för de intressen, som i fråga om dessa mål gjorde sig särskilt gällande.

De nu föreliggande motionerna hava tillstyrkts av de anställdas centralorganisation. Arbetsgivareföreningen har i princip anslutit sig till tanken, att de anställdas önskemål om en representation i arbetsdomstolen tillgodoses i någon därför lämplig form. Landsorganisationen har förklarat sig sakna anledning att motsätta sig den begärda utredningen, varvid emellertid framhållits, att en ändring i arbetsdomstolens sammansättning syntes med hänsyn till vikten av största möjliga kontinuitet böra ifrågakomma endast därest ett verkligt behov av ändring ådagalades.

Arbetsdomstolens ordförande har förklarat sig vara i princip ense med motionärerna. Enligt hans mening kunde det omöjliga förnekas, att tjänstemännen både socialt och i fråga om arbetsförhållanden representerade en annan miljö än kroppsarbetarna. Det vore ett konsekvent fullföljande av grunderna för domstolens sammansättning, att representanter för tjänstemännen inträdde i domstolen vid handläggningen av mål, som rörde tjänstemannaförhållanden. Denna representation borde icke vara motiverad av tjänstemännens intressen i och för sig utan därav, att det vore en fördel för rättskipningen, att den högre sakkunskap, som tjänstemännen ägde i fråga om sina egna problem, tillfördes domstolen på samma sätt, som nu skedde i fråga om kroppsarbetarna. Arbetsdomstolens ordförande har emellertid

ändock ställt sig tveksam med hänsyn till ovissheten, huruvida särskilda tjänstemannarepresentanter komme att erhålla tillräckliga arbetsuppgifter för att kunna växa in i ställningen som ledamöter i domstolen. Det vore enligt hans mening dessutom förenat med icke obetydliga tekniska svårigheter att skapa en särskild tjänstemannarepresentation vid domstolen. Arbetsdomstolens ordförande har slutligen erinrat därom, att det vid övervägandet av frågan, om en lagändring i motionernas syfte borde genomföras, också måste undersökas, huruvida i mål rörande tjänstemäns förhållanden en särskild sammansättning av domstolen vore påkallad jämväl på arbetsgivaresidan.

Utskottet vill fästa uppmärksamheten på att olika uppfattningar råda beträffande uttrycket »privatanställda». I förevarande motioner har detta uttryck använts i en tämligen snäv bemärkelse för att beteckna de s. k. privattjänstemännen, under det att utskottet för sin del i tidigare sammanhang med uttrycket åsyftat alla i enskild tjänst anställda personer.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till vad arbetsdomstolens ordförande i förevarande ärende anfört. Enligt utskottets uppfattning tala emellertid övervägande skäl för att frågan om arbetsdomstolens sammansättning göres till föremål för en ingående omprövning. Denna undersökning bör enligt utskottets mening läggas på en bredare grund än vad motionärerna väl åsyftat och avse möjligheten och lämpligheten att bereda representation i arbetsdomstolen för sådana grupper av arbetstagare och arbetsgivare över huvud taget, vilkas arbetsområden icke anses kunna på ett fullt tillfredsställande sätt företrädas av de ledamöter i domstolen, vilka tillsatts efter förslag av landsorganisationen och arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd. Det är givetvis av synnerlig vikt, att arbetsdomstolen har en sådan sammansättning, att den omfattas med förtroende av de berörda parterna. Men det är också ett allmänt intresse av stor betydelse, att arbetsdomstolens sammansättning icke växlar i sådan utsträckning, att kontinuiteten i dess arbete äventyras. Enligt utskottets mening torde det möta betydande svårigheter att nå fram till en tillfredsställande lösning, och utskottet vill framhålla, att en ändring i reglerna rörande arbetsdomstolens sammansättning givetvis ej bör komma till stånd med mindre påtagliga fördelar ur det allmännas synpunkt därigenom kunna förväntas.

Vad slutligen angår frågan om ändrad sammansättning av arbetsrådet och försäkringsrådet vill utskottet endast uttala, att, ehuru behovet av ändring i förevarande hänseende torde vara mindre än i fråga om arbetsdomstolen, skäl dock tala för att jämväl detta spörsmål ägnas uppmärksamhet i samband med den av utskottet ovan förordade utredningen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av

bestämmelserna rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning samt för riksdagen förlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda;

2) att förevarande motioner måtte anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt.

Stockholm den 29 mars 1938.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Hagman, P. Sandström, Knut Petersson, Västberg**, *Sten, Ekströmer* och *Holstenson*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Skoglund**, *Molander**, *Hermansson**, *Gardell** och *Hansson* i Örebro, fröken *Hesselgren* och fröken *Andersson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

Arbetsdomstolens
ordförande.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom nådig remiss den 4 februari 1938 har Kungl. Maj:t anbefallt arbetsdomstolens ordförande att avgiva yttrande till utskottet i anledning av en vid innevarande års riksdag inom första kammaren av herr Gärde väckt motion nr 110 om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m. I anledning härav får jag anföra följande.

Motionären synes utgå från att 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt särskilt aktualiserat frågan om en speciell representation i arbetsdomstolen för de privatanställda tjänstemännen. I detta avseende anser jag ett förtydligande böra göras. Sedan nämnda lag trädde i kraft, hava vid arbetsdomstolen handlagts 10 mål, däri tvisten hänfört sig till lagens föreningsrättsbestämmelser, och icke något mål rörande lagens förhandlingsrättsbestämmelser. Av nämnda 10 mål berörde endast ett tjänstemännens särskilda förhållanden. Alla de andra gällde kroppsarbetare i egentlig mening, och i huvudsak avsåg tvisten i dessa mål ett och samma spörsmål, nämligen huru lagens föreningsrättsbestämmelser äro att förstå för sådana fall, då konkurrens om arbetstillfällena råder mellan arbetare tillhörande skilda organisationer. Även om tvister på grundval av 1936 års lag i vad angår tjänstemän kunna antagas bli va något vanligare i framtiden, har jag den uppfattningen, att sådana tvister dock under alla förhållanden torde bli jämförelsevis fåtaliga. I den mån i framtiden allt flera kollektivavtal slutas för tjänstemän, kunna emellertid också tvister om dessa avtal beräknas uppkomma, och jämlikt lagen om arbetsdomstol har då arbetsdomstolen exklusiv behörighet att upptaga dessa tvister. Det av motionären upptagna spörsmålet bör därför bedömas icke blott med hänsyn till tvister, som skola avgöras enligt 1936 års lag, utan även — och detta enligt min mening i främsta rummet — med hänsyn till de egentliga kollektivavtalstvisterna.

När lagstiftaren såsom domare i arbetsdomstolen insatt representanter för de stridande lägren på arbetsmarknaden, har detta naturligen skett med full insikt om att dessa personer självfallet icke kunna helt frigöra sig från de intressesynpunkter, som de eljest i sin dagliga gärning hava att företräda. Men det måste strängt fasthållas, att de icke erhållit sitt uppdrag i ändamål att de skola i arbetsdomstolen driva dessa intressen utan hänsyn till det objektiva rätta. Lagstiftaren har pålagt dem den utomordentligt vanskliga uppgiften att på en gång vara verkliga domare och genom sin intima kännedom om arbetsförhållanden och arbetsstrider tillföra domstolen såsom helhet en levande sakkunskap. Den ensidighet, som intressegemenskapen med den ena sidan kan vålla, uppväges genom att också den andra sidan har sina representanter i domstolen. Men den sakkunskap, varom här är fråga, är icke en teknisk sakkunskap för varje speciellt fall. Lagstiftaren har icke velat riskera den fara för mera utpräglad ensidighet och för bristande kontinuitet inom domstolen, som kunde bli följderna, om domstolen för varje särskilt

fall sammansattes med ledamöter, som hade teknisk sakkunskap just i det fack, om vilket den föreliggande tvisten rörde sig. Ledamöterna skola icke växla alltför mycket, och deras sakkunskap skall i första hand ligga på det allmänna planet, i det att den skall bestå i en djupgående kännedom om strömningarna, rättsuppfattningen och förhållandena inom den miljö de representera.

Detta är såvitt jag fattat de tankar, som ligga till grund för de gällande reglerna om arbetsdomstolens sammansättning. Och erfarenheten visar enligt min mening, att lagstiftarens intentioner varit riktiga. Det goda resultatet torde tydligast framgå därav, att denna domstol med sin intresserepresentation dock meddelar enhälliga domslut i cirka två tredjedelar av alla fall.

I den mån tjänstemännens organisationer bliva fastare och sluta kollektivavtal, kommer arbetsdomstolen att få behandla tvister, som röra sig på ett helt nytt område. Det kan omöjligen förnekas, att tjänstemännen både socialt och i fråga om arbetsförhållandena representera en annan miljö än kroppsarbetarna, en miljö som erbjuder problem av annat slag. Därför synes det mig vara ett konsekvent fullföljande av de ovan angivna grunderna för domstolens sammansättning, att representanter för tjänstemännen inträda i domstolen vid handläggningen av mål, som röra tjänstemannaförhållanden. Denna representation bör alltså icke vara motiverad av tjänstemännens intressen i och för sig utan av att det är till fördel för rättsskipningen, att den högre sakkunskap, som tjänstemännen äga i fråga om sina egna problem, tillföres domstolen på samma sätt som nu sker i fråga om kroppsarbetarna. Jag är sålunda i princip ense med motionären.

Om jag ändock ställer mig tveksam, beror det på ovissheten, huruvida särskilda tjänstemannarepresentanter komma att erhålla tillräckliga arbetsuppgifter för att kunna växa in i ställningen som ledamöter i domstolen. Det fordras icke obetydlig erfarenhet om arbetsdomstolens verksamhet för att såsom ledamot kunna göra en gagnande insats. Om endast ett eller annat mål skulle årligen förekomma rörande tjänstemäns förhållanden, vore den särskilda representationen utan nytta och snarare till hinder.

Att skapa en särskild tjänstemannarepresentation i domstolen är också förenat med icke obetydliga tekniska svårigheter. Till en början gäller det att finna en formel för utskiljande av de mål, där domstolen skall hava annan sammansättning än vanligt. I detta avseende anser jag, att det skulle vara särskilt olämpligt att bygga på organisationsförhållandena, exempelvis så att domstolen hade speciell sammansättning i mål rörande en fristående tjänstemannaorganisation men vanlig sammansättning i mål rörande en till landsorganisationen ansluten tjänstemannaorganisation. Såsom ovan anförts äro särskilda tjänstemannaledamöter motiverade uteslutande med hänsyn till deras större sakkunskap i vissa slags mål, men då måste också samma sakkunniga representation förekomma i alla mål av likartat slag. Man bör sålunda försöka karakterisera målen genom att hänvisa till ett tjänstemannabegrepp, vilket icke är någon lätt sak. En utväg ur svårigheterna — vilken jag dock anser betänklig — vore att överlämna åt domstolens ordförande att efter hörande av parterna bestämma, i vilka mål domstolen skulle hava särskild sammansättning.

En annan svårighet är att finna ett lämpligt organ för avgivande av förslag till ledamöter. Enligt nu gällande regler är förslagsrätten begränsad till ett centralorgan på vardera sidan, vilket innebär en mycket stor fördel. Inom tjänstemannaorganisationerna torde icke för närvarande något mot-

svarande organ finnas, och det synes därför bliva nödvändigt att för deras del återfalla på äldre förslag angående arbetsdomstolens sammansättning, enligt vilka förslagsrätt skulle tillkomma organisationer med visst antal medlemmar. Man kan också tänka sig möjligheten av att Kongl. Maj:t utser dessa särskilda ledamöter utan förslag bland personer, som företräda de yrkesintressen, varom fråga är. Efter denna linje hade frågan lösts i propositionen nr 31 till 1935 års riksdag med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder, i vad angick sammansättningen av den då tilltänkta specialdomstolen.

Slutligen må erinras, att det vid övervägandet av om en lagändring i motionens syfte bör genomföras också måste undersökas, huruvida i mål rörande tjänstemäns förhållanden en särskild sammansättning av domstolen är påkallad jämväl på arbetsgiversidan.

Stockholm den 26 februari 1938.

Arthur Lindhagen.

Bilaga B.

De anställdas
centralorganisation.

Till riksdagens andra lagutskott.

De anställdas centralorganisation (Daco), som erhållit på remiss motion nr 110 i första kammaren och motion nr 202 i andra kammaren om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m., får i anledning härav anföra följande:

I likhet med motionärerna anser Daco att en omedelbar utredning om lämpligheten av att de privatanställda beredas representation i arbetsdomstolen är motiverad. För de privatanställdas del sker nämligen utvecklingen på avtalsväsendets område mycket snabbt. Flera omständigheter ha gjort att arbetsdomstolen fått en betydelse för tjänstemannagrupperna som ännu för några år sedan icke kunde förutses.

Genom 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt ha hänförts till arbetsdomstolens avgörande mål i anledning av denna lag, varför domstolens verksamhet sålunda blivit av omedelbart intresse även för sådana arbetstagare som icke ha sina anställningsvillkor fastställda i kollektivavtal. Denna omständighet är enligt vår mening och såsom med skärpa framhållits av bl. a. lagrådet anledning nog för en ändring i arbetsdomstolens sammansättning. En annan omständighet synes oss det oaktat än viktigare, nämligen att kollektivavtalsformen är på väg att bli den normala avtalsformen för stora grupper av privatanställda. De organiserade tjänstemännen utgöra redan en fjärdedel av hela antalet yrkesutövare på deras arbetsområde, och organisationernas medlemssiffror befinna sig i ständig och hastig stegring. Flertalet till Daco anslutna organisationer, vilka omfatta den långt övervägande delen av de organiserade privatanställda, ha numera träffat kollektivavtal, och deras förhandlingsverksamhet inriktas målmedvetet på en reglering av arbetsvillkoren i största möjliga utsträckning genom denna avtalsform.

Den omständigheten att de privatanställda i ökad utsträckning få tvister om förenings- och förhandlingsrätt och kollektivavtal avgjorda av arbetsdomstolen motiverar kanske icke i och för sig ett anspråk på ändrad sammansättning av domstolen. Detta anspråk är i stället motiverat därav att de privatanställdas arbetsuppgifter och anställningsvillkor i väsentliga avseenden skilja sig från övriga arbetstagares och därmed ge upphov till delvis andra problem än de för arbetarnas avtalsväsen karakteristiska. Det är måhända tillräckligt att i detta sammanhang erinra om att i avseende på arbetsuppgifter och anställningsvillkor så heterogena och från de stora arbetargrupperna så klart avgränsade kategorier av arbetstagare som bank- och försäkringstjänstemän, kontorister på industri- och handelskontor, affärsbiträden, teknici, arbetsledare, fartygs- och maskinbefäl, hovmästare, kökschefer, konditionerande trädgårdsmästare, mejeriföreståndare, farmaceuter, journalister etc. innefattas under den av motionärerna valda beteckningen privatanställda. Arbetsrätten för dessa arbetstagare är en specialfråga inom det stora arbetsrättskomplexet. Detta har också beaktats exempelvis inom internationella arbetsorganisationen, där man tillsatt ett särskilt utskott för behandling av frågor rörande anställda. Det är uppenbart att här antydda, för de privatanställda speciella förhållanden också komma att återspeglas i de kollektivavtal varigenom förhållandet till arbetsgivaren i större eller mindre utsträckning regleras.

Det innebär intet underkännande av den kompetens varöver arbetsdomstolen i dag förfogar, om man uttalar den förmodan, att för behandling av tvister föranledda av dylika av de anställdas organisationer träffade avtal domstolens nuvarande partsrepresentation icke är den ändamålsenligaste. Med den av motionärerna föreslagna ändrade sammansättningen av arbetsdomstolen synes denna beredas ökade möjligheter att intränga i sådana tvister och att bedöma de särskilda omständigheter som kunna influera härpå. Måhända kan också en förändrad partsrepresentation åstadkomma att det för domstolen erbjuder mindre vanskligheter att komma till rätta med sådana psykologiska moment i förhållandet mellan arbetsgivare och tjänstemän, som icke ha direkt motsvarighet på den stora arbetsmarknaden.

En synpunkt som i detta sammanhang icke kan förbigås är den betydelse det har att arbetsdomstolen redan genom sin sammansättning erhåller en fast förankring bland de privatanställda. En sådan utbyggnad av arbetsdomstolen, som av motionärerna föreslagits, vore ägnad att befästa respekten och förtroendet för domstolen hos dem som komma att beröras av dess verksamhet. För en domstol av arbetsdomstolens karaktär utgöra väl denna respekt och detta förtroende synnerligen värdefulla tillgångar.

De omständigheter som här ovan anförts till stöd för motionärernas uppfattning att en komplettering av arbetsdomstolens partsrepresentation är önskvärd ha också giltighet vid bedömandet av frågan huruvida de anställda böra bli representerade även i vissa andra statliga institutioner såsom försäkringsrådet, arbetsrådet, delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet etc. Daco vill därför understödja den i motionerna framförda tanken att den föreslagna utredningen skulle omfatta även lämpligheten av att i dylika fall bereda representation åt privatanställda.

Då Daco i detta sammanhang avstått från att framföra sina synpunkter på huru de privatanställdas representation i arbetsdomstolen bör regleras, har förutsatts att Daco blir representerat vid den utredning statsmakterna kunna komma att besluta i anledning av motionerna.

Med stöd av vad ovan anförts tillstyrker alltså Daco motionärernas yrkande,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av och sättet att bereda representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen jämte därmed sammanhängande spörsmål samt om de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 4 mars 1938.

De anställdas centralorganisation.

ERNST AHLBERG.

| Gösta Malmström

Bilaga C.

Landsorganisationen
i Sverige.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttrande över av herr Gärde i första kammaren och herr Bergvall m. fl. i andra kammaren väckta motioner om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m. får landssekretariatet å landsorganisationens vägnar anföra.

Sekretariatet har ingen anledning att motsätta sig den begärda utredningen. Med hänsyn till betydelsen för en enhetlig praxis av största möjliga kontinuitet i domstolens sammansättning synes emellertid en ändring av denna böra ifrågakomma endast därest verkligt behov därav ådagalägges. Sekretariatet kan icke biträda motionärernas mening, att tillräcklig erfarenhet rörande tillämpningen av lagen om förenings- och förhandlingsrätt föreligger för ett bedömande i vad mån en specialrepresentation för de privatanställda i arbetsdomstolen är av behovet påkallad. Efter lagens ikraftträdande har veterligen endast ett mål rörande kränkning av privatanställdas föreningsrätt handlagts av domstolen. I detta mål ogillades kärandenas (arbetstagarnas) talan på den grund att svaranden (arbetsgivaren) ansågs hava förebragt laga bevisning därom att de avskedanden, varom var fråga, varit sakligt grundade. Arbetarrepresentanterna i domstolen voro av skiljaktig mening och avgåvo en kraftig reservation för bifall till käromålet, innefattande bifall även till arbetstigareorganisationens yrkande om ideellt skadestånd för intrång i dess organisationsverksamhet. Det finnes ingen som helst anledning till antagande, att utgången av målet blivit en annan, därest i dessa arbetarrepresentanters ställe fungerat representanter för privatanställda.

Vad nu sagts beträffande arbetsdomstolen äger enligt sekretariatets mening tillämpning även i fråga om övriga i motionerna omnämnda institutioner.

Stockholm den 28 februari 1938.

Landsorganisationen i Sverige.

GUNNAR ANDERSSON.

| Arnold Sölvén

Bilaga D.

Svenska
arbetsgivareföreningen.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom skrivelse den 1 februari 1938 har utskottet berett föreningen tillfälle att avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner angående beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m. Föreningen får med anledning härav anföra följande.

Såsom framgår av förarbetena till lagen om arbetsdomstol har det vid behandlingen av frågan om arbetsgivar- och arbetstagarrepresentationen i arbetsdomstolen i stort sett rätt enighet om att ifrågasvarande representanter skola utses efter förslag av fackliga organisationer. Däremot ha delade meningar rätt om i vilken omfattning olika organisationer skulle tillerkännas förslagsrätt. Enligt en åsikt borde rätten att föreslå representanter tillkomma alla större fackliga organisationer på båda sidor. I samband med detta förslag ifrågasattes ett system med rörliga bisittare i domstolen. Vid behandling av mål, som rörde en viss organisation, skulle därvid den eller de av bisittarna tillkallas, som utsetts efter förslag av nämnda organisation. Enligt en annan mening, vilken omfattades av såväl de sakkunniga som departementschefen, skulle förslagsrätten endast tillkomma huvudorganisationerna å ömse sidor. Som det förnämsta skälet mot det förstnämnda alternativet med förslagsrätt tillkommande ett flertal organisationer framhölls, att ifrågasvarande ledamöter i domstolen genom en dylik anordning skulle få karaktären av partsrepresentanter. Meningen vore icke att ledamöterna skulle tillgodose envar sin organisations intressen, utan att de inom domstolen skulle företräda de å ömse sidor rådande åskådningarna i arbets- och avtalsfrågor i allmänhet. Så skedde bäst enligt det senare alternativet, då huvudorganisationerna kunde få fram de till befattningarna bäst kvalificerade. Mot systemet med rörliga bisittare anfördes dessutom, att anordningen skulle medföra betydande tekniska svårigheter samt en betänklig brist i domstolsarbetets kontinuitet. Systemet skulle försvåra utbildandet av en enhetlig rättspraxis och det skulle bli svårt för ledamöterna att vinna för värvet erforderlig erfarenhet och vana.

Det här ovan angivna senare alternativet blev bestämmande för den slutliga utformningen av lagen. Enligt 4 § lagen om arbetsdomstol är det endast de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd och landsorganisationen i Sverige, som föreslå domstolsledamöter.

Ehuru lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol omfatta även andra arbetstagargrupper än kroppsarbetarna, torde man vid lagarnas tillkomst haft i tankarna huvudsakligen endast kroppsarbetarnas organisationer på arbetstagersidan. Diskussionen om en mera utbredd förslagsrätt och en mångsidigare representation genom rörliga bisittare fördes vid angivna tidpunkt huvudsakligen med tanke på vissa ensamstående organisationer på arbetsgiversidan.

Motionärerna anse nu, att arbetstagargrupperingen inom landet särskilt ifråga om de privatanställda så förändrats sedan 1928, att en revision av

arbetsdomstolens sammansättning vore motiverad. Särskilt två förhållanden böra därvid framhållas. Dels ha de privatanställdas organisationer under de senaste åren vuxit ut väsentligt och samordnats, dels ha under arbetsdomstolens behörighet genom lagen om förenings- och förhandlingsrätt förts rättsfrågor, som beröra de privatanställda kanske mer än några andra arbetstagargrupper. Vid tillkomsten av sistnämnda lag framhölls från flera håll önskvärdheten av att de privatanställda erhöles representation inom arbetsdomstolen. I sådan riktning gick icke blott lagrådets uttalande. Tvenne borgerliga partimotioner gävo utskottet under 1936 års riksdag anledning att beröra förevarande fråga. Utskottet ansåg visserligen i likhet med departementschefen, att tillräcklig utredning icke föreläge för att utskottet skulle kunna föreslå någon ändring av arbetsdomstolens sammansättning. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följde arbetsdomstolens verksamhet samt, om anledning därtill visade sig föreligga, toge under övervägande huruvida domstolen genom ändrad sammansättning vid behandling av förenings- och förhandlingsrättsmål borde göras mera representativ för intressen, som ifråga om dessa mål gjorde sig särskilt gällande.

I överensstämmelse med vad departementschefen förebådade har arbetsdomstolen hittills i endast mycket ringa omfattning behandlat mål, som röra de privatanställdas lagskyddade förenings- och förhandlingsrätt. Det kunde därav förefalla, som om denna arbetstagargrupps särintressen i förevarande fråga icke vore av den storleksordning, att de påkallade ändring i domstolens sammansättning. Man måste dock beakta att de anställda såväl i enskild som offentlig tjänst under de senare åren alltmer trätt fram såsom en arbetstagargrupp, vars fackliga intressen icke kunna samordnas med andra kategorier arbetstagare. Denna gruppbildning har accentuerats genom framväxandet av för dessa arbetstagare tämligen representativa organisationer, samlade inom De Anställdas Centralorganisation (Daco) för privattjänsten och inom Tjänstemännens Centralorganisation för de statliga tjänstemännen. Dessa båda huvudorganisationer hava sinsemellan etablerat samarbete i gemensamma frågor. Uppgörelser om arbetsvillkorens reglering ha i allt större omfattning träffats under organisationernas medverkan. På vissa därför lämpade områden har den kollektiva uppgörelseformen sålunda vunnit insteg.

I den mån de anställdas fackliga frågor i princip genom formen för deras reglering i större omfattning föras in under arbetsdomstolens domvärjo är det ett allmänt intresse, att denna domstol vinner de berörda parternas förtroende.

Det måste konstateras, att de anställda i mycket stor omfattning sökt att genom uppgörelser om anlitande av särskilda skiljemannainstitut undvika arbetsdomstolen såsom forum för rättstvisters lösande. Föreningen kan icke fria sig från den tanken, att brist på särskild representation i arbetsdomstolen för de anställdas organisationer medverkat till denna utveckling. Med hänsyn till deras särpräglade karaktär måste de anställdas intressen ofta komma i motsatsställning till ej blott arbetsgivarnas utan även kroppsarbetarnas ståndpunkter i fackliga frågor. Alldeles särskilt tillspetsad kan en sådan motsättning vara, då en rättstvist framföres till ett avgörande. Man kan därför förstå, att de anställda i ett sådant läge finna det vara rimligt, att i arbetsdomstolen har säte någon, som kan framföra och klarlägga de synpunkter och den åskådning, som är förhärskande inom de anställdas leder. Föreningen vill därför i princip ansluta sig till tanken, att de anställdas

önskemål om en representation i arbetsdomstolen tillgodoses i någon därför lämplig form.

Då motionerna icke utmyнна i annat än en begäran om utredning, anser sig föreningen icke i detta sammanhang böra närmare gå in på frågan hur denna de anställdas representation skall ordnas.

Föreningen anser sig heller icke ha anledning att i detta sammanhang närmare behandla frågan om de anställdas representation inom andra paritetiskt sammansatta institutioner såsom försäkringsrådet och arbetsrådet. Det förefaller dock föreningen, som om frågan om en representation för denna arbetstagargrupp i försäkringsrådet icke vore lika motiverad och aktuell som den här ovan berörda frågan. Vad angår arbetsrådet torde väl frågan om de anställdas representation därstädes komma upp till behandling i samband med förestående arbetstidslag för detaljhandeln.

Slutligen finner föreningen ej behövt, att en sådan utredning, som avses i motionerna, omfattar även andra intresseorganisationer än de anställdas.

Stockholm den 5 mars 1938.

Svenska Arbetsgivareföreningen

GUSTAF SÖDERLUND.